

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta (HE 36/2017 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- etuuspäällikkö Piia Kuusisto, Kansaneläkelaitos
- toiminnanjohtaja Riitta Rissanen, Ammattikorkeakoulujen Rehtorineuvosto Arene ry
- puheenjohtaja Nicholas Kujala, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- sosiaalipoliittinen asiantuntija Eero Kivinen, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAK-KI ry
- puheenjohtaja Pietu Heiskanen, Suomen Lukiolaisten Liitto
- asiantuntija Antti Hallia, Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry
- toiminnanjohtaja, YTT Leena Wahlfors, Suomen yliopistot UNIFI ry
- sosiaalipoliittinen sihteeri Silja Silvasti, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opintotukilakia. Esityksen mukaan opintotukeen liittyvät lakisääteiset tehtävät siirtyisivät korkeakouluilta Kansaneläkelaitokselle ja opintotukilautakunnat lakkautettaisiin. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi eräitä muita muutoksia.

Laki on tarkoitettu tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

Valiokunnan mietintö SiVM 6/2017 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä siirtää opintotuen lakisääteiset tehtävät korkeakouluilta Kansaneläkelaitokselle ja lakkauttaa opintotukilautakunnat perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena. Opintotukilakiin ja opintotuen toimeenpanoon tehdyt muutokset ovat johtaneet siihen, että korkeakoulujen opintotukilautakunnilla ei kaikilta osin enää ole tai tule olemaan sitä tarvetta, jota varten ne on perustettu. Lautakuntien tehtäviä on karsittu eri yhteyksissä. Kansaneläkelaitoksen päätösten mukaan yliopistot eivät ratkaise omien opiskelijoidensa opintotukihakemuksia enää 1.1.2018 alkaen. Opintotukilautakuntien opintotukitehtävät koskevat käytännössä enää opintojen riittävän edistymisen seuranta ja tutkintokohtaisen enimmäistukiajan pidentämistä. Näihin tehtäviin kuuluva tapauskohtainen harkinta on vähentynyt merkittävästi lainsäädännön ja ohjeistuksen täsmentämisen vuoksi.

Korkeakoulujen opintotukilautakuntien alkuperäinen tehtävä luoda korkeakoulukohtaista tietämystä opintotuen päätöksentekoon on osoittautunut ongelmalliseksi, koska useassa pienessä yksikössä tehtävä harkinta voi vaarantaa asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun. Asiantuntijalausunnon mukaan korkeakoulujen välillä on vaihtelua opintotuen lakkauttamisessa ja määräaikaisen tuen käytössä sekä takaisinperintää koskevassa harkinnassa. Nämä eivät ole selittyneet opintoihin liittyvillä eroilla. Luottamushenkilöistä koostuvat opintotukilautakunnat eivät palvele etuuskisien nykyistä ratkaisutoimintaa, kun se pyritään tekemään virkatyönä tehokkaasti ja yhdenmukaisin perustein. Lisäksi Kansaneläkelaitoksen ja opintotukilautakuntien välinen lausuntomenettely hidastaa asian käsittelyä ja aiheuttaa asiakkaille epäselvyyttä siitä, minkä tahon kanssa on missäkin tilanteessa asioitava. Sivistysvaliokunta toteaa, että hallituksen esityksellä pyritään puuttumaan esille tulleisiin epäkohtiin ja saamaan yhdenmukaisuutta ja tehokkuutta opintotuen päätöksentekoon.

Esityksen mukaan opiskelijan henkilökohtaisesta opintotukineuvonnasta vastaa Kansaneläkelaitos, ja oppilaitosten tehtävänä on antaa yleisneuvontaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että opiskelijoiden riittävästä opintotukineuvonnasta huolehditaan sekä toisella että korkeakouluasteella. Palveluja tulee kehittää opiskelijälähtöisesti ja asiakasta kuunnellen. Neuvonnan tulee olla sisällöllisesti asiantuntevaa sekä helposti ja oikea-aikaisesti opiskelijoiden saatavilla. Palvelua tulee antaa sekä suomen että ruotsin kielellä. On myös varmistettava, että korkeakoulujen ja Kansaneläkelaitoksen antama neuvonta on yhdenmukaista, jotta vältetään väärinkäsityksiltä tukea haettaessa. Opiskelijan oikeusturvan takaamiseksi on huolehdittava Kansaneläkelaitoksen neuvonnan kirjaamisen sekä puhelinneuvonnan äänitteiden tallentamisen käytänteiden kehittämistä, jotta opiskelijan neuvonnasta saamat ohjeet voidaan tarvittaessa todentaa.

Asiantuntijakuulemisessa tuli esille huoli siitä, tuleeko Kansaneläkelaitos toteuttamaan oikein opintotukilain mukaista tapauskohtaista harkintaa. Sitä on ainakin opintojen edistymisen seurannassa (5 b §) ja enimmäistukiajan pidentämisessä (7 a §). Harkinnanvaraisuuteen sinänsä ei tässä yhteydessä ehdoteta sisällöllisiä muutoksia, sillä esitetty uudistus koskee hallintoa. Valiokunta korostaa, että Kansaneläkelaitoksen on kiinnitettävä huomiota myös harkintaa edellyttävän päätöksenteon oikeellisuuteen, ja painottaa opiskelijan henkilökohtaisen asiointimahdollisuuden tärkeyttä yksilöllisten olosuhteiden huomioon ottamiseksi.

Valiokunnan mietintö SiVM 6/2017 vp

Valiokunta painottaa, että uudistus tulee toteuttaa siten, että päätöksenteon viivytyksettömyys ja virheettömyys turvataan. Tämä on tärkeä edellytys tuen varassa opiskelevan opintojen etenemiselle ja tavoiteaikataulun mukaiselle valmistumiselle. Muutoksen häiriötön onnistuminen edellyttää varmistumista siitä, että palvelu- ja päätöksentekoprosessit ja opintotukiasioiden henkilöstön osaaminen ovat kunnossa. Valiokunta korostaa, että Kansaneläkelaitoksen tulee antaa opiskelijoiden palvelemiseen ja opintotuen päätöksentekoon riittävät resurssit sekä panostaa kaikkien opintotukineuvontaa antavien virkailijoidensa koulutukseen. Opintotukipäätösten sujuvuus edellyttää myös joustavaa tiedonsiirtoa korkeakoulun ja Kansaneläkelaitoksen välillä. Valiokunta ehdottaa Kansaneläkelaitoksen opintukiasioiden käsittelyä ja sen resursointia koskevaa lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Sivistysvaliokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 36/2017 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että Kansaneläkelaitoksen toiminnassa varmistetaan, että opiskelijoilla on saatavissa henkilökohtaisesti tarvitsemansa asiantunteva opintotukineuvonta riittävän helposti ja ilman ylimääräisiä kuluja. Kansaneläkelaitoksen toiminnassa on varauduttava nykyisen opintotukilautakuntajärjestelmän vaatimaan työmäärään ja asiantunteemukseen.

Helsingissä 15.6.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa uv
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Marisanna Jarva kesk

Valiokunnan mietintö SiVM 6/2017 vp

jäsen Kimmo Kivelä uv
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Ulla Parviainen kesk
jäsen Pekka Puska kesk
jäsen Saara-Sofia Sirén kok
jäsen Pilvi Torsti sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen